

ÉRVEK A MAGYAR VONATKOZÓ MELLÉKMONDATOK PÁROSÍTÁSOS ELEMZÉSE MELLETT

Tóth Bálint

Bevezetés

Jelen tanulmány elsődleges célja bemutatni, hogy a magyar lexikális fejű vonatkozó mellékmondatok (LFVM) kizárólag az úgynevezett *Párosításos* (*Matching*) elemzéssel (Salzmann 2006, 2017, Sauerland 2003, Citko 2001) kezelhetők megfelelően. Ezt az állítást rekonstrukciós adatokkal (kötéselvi adatok, névmási változókötés, kvantorhatókörü rekonstrukció, stb.), valamint a vonatkozó névmás és a főnévi fej morfológiai esetének viszonyával fogom alátámasztani. Megvizsgálom egy különleges vonatkozó szerkezetet is, melynek tulajdonságai szintén a fenti állítás mellett érvelnek. Az itt bemutatott konkrét Párosításos elemzés képes kezelni a vonatkozó mellékmondatok elemzéseinek egy fontos elméleti problémáját, a szintaktikai előretékintést (look-ahead) is, azáltal, hogy Késői Kírást (Late Spellout) használ, ami szintaktikai/szemantikai egyezés mellett lehetővé teszi egy lexikális NP vonatkozó névmásként való kiejtését mozgatus után. A tanulmány fontos elméleti konklúziója, hogy az *Emeléses* (Raising) elemzés nem alkalmazható kizárólagosan minden nyelvre (ahogy például Sportiche (2017) állítja) amit a különféle nyelvcsaládokba tartozó nyelvek (zurichi német (Salzmann 2006), felső-szorb (Pankau 2005)) párosításos elemzése mellett érvelő tanulmányok számának növekedése is mutat.

Az 1. fejezetben röviden bemutatom a Párosításos és az Emeléses elemzések közti alapvető különbségeket, előnyeikkel és hátrányaikkal egyetemben. A 2. fejezet bemutatja azokat az empirikus adatokat, melyeket a magyar vonatkozó mellékmondatok bármely adekvát elemzésének magyaráznia kell, és egyúttal rámutat, hogy ezek egy része az Emeléses elemzésben nem levelezhető. A 3. fejezet felvázol egy lehetséges Párosításos elemzést, mely kompatibilis a bemutatott adatokkal, az utolsó rész pedig összefoglalja a tanulmány központi állításait, és szélesebb körű következményeit a szintaxiselmélet számára.

1. Elméleti bevezető

Hosszú ideje megválaszolatlan kérdés a vonatkozó szerkezetek szakirodalmában, hogy a vonatkozó mellékmondat lexikális feje (*a fiú* az (1)-es példában) a beágyazott CP-n belülről származik, vagy Külső Egyesítéssel (*External Merge*) csatlakozik a szerkezethez. Konkrétabban a kérdés az, hogy az alábbi (1)-es példában a legmélyebben beágyazott, *i1* indexet viselő elem mozgatóssal kerül-e az *i2*-vel, majd onnan az *i3*-mal jelölt pozícióba, vagy az *i1* pozícióból mozgatóssal kerül az *i2* pozícióba, míg az *i3* pozícióval csak koindexálás útján kerül szintaktikai kapcsolatba.

(1) [_{DP} a [_{NP} fiú_{i3}, [_{CP} aki_{i2} [_{TP} szereti Marit ____{i1}]]]]¹

Az első megközelítés (az úgynevezett Emeléses elemzés) egyetlen mozgatóssal láncot tételez fel a szerkezetben, és a következő (vagy ahhoz hasonló) szerkezetet tulajdonítja neki (pl. Kayne 1994):

(2) a [_{CP} [_{DP} [könyv]_j [_{D'} amelyiket ____j]]_i [C [_{TOPP} János kedveli ____i]]]

A második megközelítés ezzel szemben két lánc létét tételezi fel: egy mozgatóssal lánc (*i1-i2*), és egy koindexálás, majd visszakereshetőség/azonosság melletti törlés által létrehozott lánc (*i3-i1/i2*):

(3) a [_{NP}[_{NP} könyv]_i [_{CP}[amelyik(et) könyvet]_i [C [_{TOPP}János kedveli ____i]]]

Mind az Emeléses, mint a Párosításos elemzésnek számos különböző implementációja megtalálható a szakirodalomban, és mindegyiküknek megvannak a maga előnyei és hátrányai. A szükségtelen részleteket mellőzve itt csak annyit említünk meg, hogy a standard Kayne-féle (1994) Emeléses elemzés komoly problémákba ütközik az extrapozíciós jelenségek, és az esetjelenségek magyarázatában (de lásd: Bianchi 1999). A Párosításos elemzések ezzel szemben általában nehezen magyarázzák a kötelező esetegyezést és a kötelező szintaktikai rekonstrukciót.

A szakirodalomban a szerzők jobbára rekonstrukciós adatokkal érvelnek a fenti megközelítések mellett, illetve ellen. Ennek során azt vizsgálják, van-e olyan szerkezet, ahol a külső lexikális fej (*i3* az (1)-ben) kötelezően, vagy opcionálisan a legmélyebb nyom (*i1*) helyén értelmeződik. Ha a rekonstrukció megengedett, bizonyítékunk van arra, hogy a vonatkozó mellékmondat

¹ A magyar vP szerkezetét hierarchikusnak tételezem fel, ahogy a tanulmány későbbi fejezeteiben látni is fogjuk. Ennek kifejtésétől ezekben a példákban az átláthatóság okán, és hogy ne kelljen magunkat egyetlen konkrét elemzés mellett sem elkötelezni, egyelőre eltekintek.

lexikális fejének (=i1) van valamiféle reprezentciója a beágyazott CP-n belül (=i3), máskülönben nem lenne ott értelmezhető.

Az általánosan elfogadott másolásos mozgatóelméleten (Chomsky 1995) belül a rekonstruálhatóság azt jelentén az Emeléses elemzés számára, hogy mozgató viszony áll fenn a beágyazott CP-n belüli nyom, és a külső főnévi kifejezés felszíni pozíciója között. Ezen a ponton fontos megjegyeznünk, hogy a vonatkozó mellékmondatokkal kapcsolatos elméletek általában két iskolára oszthatóak: Az egyik iskola (Sauerland 2003, Sichel 2015) azt tartja, hogy mind az Emeléses, mint a Párosításos levezetés elérhető minden nyelvben, és hogy több tényezőtől függ, egy adott szerkezet melyik levezetéssel jön létre. A másik iskola (Kayne 1994, illetve Sportiche 2017) azt állítja, hogy kizárólag az Emeléses deriváció érhető el minden nyelv számára, Párosítás pedig nem létezik.² Jelen tanulmány azt az álláspontot képviseli, hogy mindkét deriváció – elméletben – elérhető a nyelvek számára, és az egyes nyelvek parametrikusan választhatnak közöttük. Kiindulási pontom az, hogy egy megfelelően megszorított, „összeomlás-mentes” (*crash-proof*: Frampton and Gutmann 2002) szintaxisban a kettős derivációk (Sauerland 2003/Sichel 2015) léte nemkívánatos feltevés, de elegendő adat hiányában a jelen tanulmány nem tesz arról állítást, valóban van-e olyan nyelv, ami mindkét levezetést használhatja, eltérő szintaktikai kontextusban.

Fontos megemlítenünk azt is, hogy noha a magyar nyelvre nem létezik (általám ismert) Emeléses elemzés, azt gondolom, rendkívül fontos expliciten érvelni amellett, hogy az univerzalista álláspont, amely az utóbbi években felütötte a fejét a szakirodalomban, és amely szerint kizárólag Emeléses elemzés létezik, (Sportiche 2017, de Vries 2005) empirikusan tarthatatlan. Ebben lesznek segítségünkre a magyar adatok a tanulmány hátralévő részében. A következő fejezetben megvizsgálunk egy sor magyar mondattani jelenséget, és megnézzük, van-e bármi okunk azt feltételezni, hogy a külső főnévi fej mozgatóval kerül a felszíni pozíciójába. Megvizsgáljuk azt is,

² Logikailag lehetséges az az álláspont is, hogy minden nyelvben kizárólag Párosítás van, az Emelés pedig elérhetetlen. Nem tudok olyan szerzőről, aki ezt kategorikusan kijelentené, bár Salzmann (2017) felveti a lehetőségét, azzal a kitételrel, hogy több adatra van szükség a végső konklúzióhoz. Annak, hogy a „csak párosítás” lehetőség jellemzően nem merül fel, az az oka, hogy ez az elemzés nehezen tudja kezelni a kötelező rekonstrukciót, ami az emeléses elemzés esetében automatikusan megoldott. Mivel a szakirodalomban vizsgált nyelvek többség valamilyen formában mutat legalább opcionális rekonstrukciót, nyilvánvalóan egyszerűbb a kivételt középső nyelvekre (német, magyar) bevezetni valamiféle segédhipotézist, mint az eleve problémásabb párosításos elemzéssel dolgozni.

van-e az empirikus érvek mellett (meta)elméleti okunk arra, hogy egyik vagy másik elemzést részesítsük előnyben.

2. Az empirikus tények

Ebben a fejezetben sorra vesszük azokat az empirikus tényeket, melyek alapján megpróbálhatunk állást foglalni abban a kérdésben, hogy a magyar lexikális fejű vonatkozó mellékmondatok egy mellékmondaton belüli összetevő emelésével, vagy egy összetevő Külső Egyesítésével (External Merge) épülnek fel. Először alapvető rekonstrukciós tényeket vizsgálunk, majd rátérünk a nem kötelező esetegyezésre, és a „kétfejű” vonatkozó mellékmondatokra.

2.1. Rekonstrukciós adatok

2.1.1. A-kötéselvi rekonstrukció

A jól ismert A-kötéselv (Chomsky 1986) azt mondja ki, hogy egy anaforának kötelezően kötve kell lennie a saját lokális tartományában, máskülönben a mondat agrammatikus lesz. Ez azt jelenti, hogy egy, a vonatkozó mellékmondat fején belüli anaforát csak akkor köthet vonatkozó mellékmondaton belüli referenciális kifejezés, ha a fej rekonstruálható a beágyazott CP-be, konkrétan az *i* indexszel jelölt argumentumpozícióba:

(4) *Péter látta [egymás könyveit]_i, amit a lányok_i elolvastak _____i

A (4)-es példa teljes elfogadhatatlansága azt mutatja, hogy a magyarban lehetetlen vonatkozó mellékmondatban a rekonstrukció az anaforák kötéséhez. Érdemes felfigyelnünk arra, hogy a magyarban a nem-argumentum (A') mozgások általánosságban rekonstruálhatóak. A topikalizált (5a), vagy fókuszmozgatóson átesett (5b) DP-k számára teljesen elérhető a rekonstruált olvasat:

(5) a. [Egymás könyveit]_i elolvasták a lányok _____i
b. [EGYMÁS KÖNYVEIT]_i olvasták el a lányok _____i

Ebből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy az anaforakötéshez történő rekonstrukció elérhetetlensége a (4)-es példában nem a magyar nem-argumentum mozgatók, hanem a vonatkozó mellékmondatok sajátossága.³

2.1.2. Rekonstrukció névmási változókötéshez

A névmási változókötéssel kapcsolatos adatok szintén segíthetnek megállapítani, történik-e rekonstrukció. Amennyiben a rekonstrukció elérhető, azt várjuk, hogy a vonatkozó mellékmondat lexikális fejébe ágyazott névmás felett hatókört vehet, és disztribuíthat egy strukturálisan lejjebb (a beágyazott CP-ben) elhelyezkedő kvantor, ami k-vezérli a j indexet viselő nyomot a mellékmondat belsejében. Lássuk, valóban így van-e a magyarban:

³ Vizsgáljuk meg a következő mondatot:

- (i) % [_{CP} Láttad *pro* [_{DEMP} azt [_{DP} az [_{NP} önmagáról_i készített fotót]_j, [_{CP} amit [_{TOP} Péter_i [_{PREDP} feltöltött facebookra _{-j}]]]]]]?

A legtöbb magyar anyanyelvű beszélő számára az (i) példában a koreferens olvasat elérhetősége azt mutatja, hogy potenciálisan elérhető rekonstrukció a szerkezetben. Az ehhez hasonló A-kötéselvi adatok azonban nem jelentenek érvet az Emeléses elemzés mellett, mert a kép-NP-kről (Picture NP/PNP) tudjuk, hogy számos nyelvben tartalmaznak egy fonológiailag nem realizált birtokos névmást, ami lokálisan kötheti az anaforát valódi, szintaktikai rekonstrukció hiányában is (Chomsky 1986, Davies and Dubinsky 2003):

- (ii) % [_{CP} Láttad *pro* [_{DP} PRO_i [_{DEMP} azt [_{DP} az [_{NP} önmagáról_i készített fotót]_j, [_{CP} amit [_{TOP} Péter_i [_{PREDP} feltöltött facebookra _{___j}]]]]]]?

A fentiek miatt a kép-NP-k relevanciáját az A-kötéselvi adatok vizsgálatában több alkalommal is kétségbe vonták a szakirodalomban. Ezért a továbbiakban mi is egyértelműbb diagnosztikai jelenségekre koncentrálunk, mint a névmási változókötés, vagy a C-kötéselvi rekonstrukció.

- (6) *_{[CP Láttad pro [_{[DP azt a képet róla]_i], [_{CP} amiről [mindenki_i azt mondta, hogy kedveli _{__j}]]]]]?}}

A *róla* névmás kötött olvasatának (minden *p* személy esetében láttam azt a *q* képet *p*-ről, amiről *p* azt mondta, hogy kedveli) elérhetetlensége azt mutatja, hogy a teljes *azt a képet róla* DP nem rekonstruálható a beágyazott CP-be, hiszen ha az lenne, elérhető lenne számára a kötött olvasat.⁴

2.1.3. C-kötéselvi rekonstrukció

A C-kötéselv azt mondja ki, hogy egy referenciális kifejezést nem k-vezérelhet koreferens főnévi kifejezés, sem a lokális tartományán belül, sem azon kívül (Chomsky 1986). Számunkra ezek a példák azért relevánsak, mert ha a vonatkozó mellékmondat lexikális főnévi feje rekonstruálható a beágyazott CP-be, azt várnánk, hogy a lexikális fejbe ágyazott referenciális kifejezés sérteni fogja a C-kötéselvet, amennyiben van a beágyazott CP-ben olyan koreferens névmás, mely k-vezérli a lexikális főnévi fej nyomát. Az adatok viszont azt mutatják, hogy a C-kötéselv nem sérül, hiszen az ilyen mondatok grammatikusak (7).

- (7) [_{CP}Láttad [_{[DP azt a Péterrel_i készített interjú]_j], [_{CP} amit pro_i kitett a Facebookra _{__j}]]]?}

Gyakran említett érv (Lebeaux 1991, 2009), hogy az ilyen esetekben a főnévi fej melletti (adjunktumszerű) összetevők (*Péterrel készített*) az elmozdított DP-ben azért nem rekonstruálhatóak, mert Késői Egyesítéssel (Late Merge) kerülnek a szerkezetbe, miután a DP már mozgásra került, így nekik nincs nyomuk az eredeti kiindulási helyen (_{__j}). A magyarban ezzel szemben azt

⁴ Az (i)-hez hasonló példák első ránézésre ellentmondanak ennek a megfigyelésnek:

(i) [_{DP} Az *pro* életének az a része]_j, [_{CP} amiről [senki nem beszél _{__j}]] ...

Az (i) mondat grammatikus, és megengedi azt az olvasatot, mely minden *p* személyhez *p* életének azt a *q* részét rendeli, mely időszakról *p* nem beszél.

Fontos megemlítenünk, hogy ezekben az esetekben kizárólag funkcionális olvasat (Chierchia 1993, Engdahl 1986) érhető el, ami annyit tesz, hogy a DP által denotált függvény minden individuumhoz intenzionálisan rendeli ugyanazt a periódust, például a gyermekkorukat, vagy a válásuk előtti időszakot. A pár-lista olvasat, melyhez valódi, szintaktikai változókötés lenne szükséges, (i)-ben sem elérhető. Levonhatjuk tehát a következtetést, hogy a névmási változókötéssel kapcsolatos adatok szintén nem szolgáltatnak bizonyítékot arra vonatkozóan, hogy a magyarban valaha is elérhető lenne a rekonstrukció vonatkozó mellékmondatokon belül.

látjuk, hogy a kép-NP-kbe ágyazott referenciális kifejezések igenis C-elvet sértenek nem vonatkozó mondatokban, ha koreferens *pro* k-vezérli őket (8a), de a mondat legalábbis degradált a nem koreferens olvasathoz (8b) képest:

- (8) a. */?? [_{CP} [_{DP} Melyik Péterrel_i készített interjúból]_j [_{PREDP} gondolod,
[_{CP} hogy ki kellene *pro*_i tennie egy részletet ___j FB-re]]]?
b. [_{CP} [_{DP} Melyik Péterrel_i készített interjúból]_j [_{PREDP} gondolod,
[_{CP} hogy ki kellene *pro*_k tennünk egy részletet ___j FB-re]]]?

Ez a kontraszt azt mutatja, hogy a *Péterrel készített* igeneves kifejezés nem kerülhet a szerkezetbe késői egyesítéssel, hiszen nyoma van a beágyazott CP-n belül. A vonatkozó mellékmondatot tartalmazó esetben (7) a koreferens olvasat engedélyezett, ami azt mutatja, hogy ebben az esetben nem történhet rekonstrukció. Ezek a tények együttesen arra engednek következtetni, hogy a rekonstruált olvasat elérhetetlensége a vonatkozó mellékmondatok szerkezeti tulajdonságaiból ered. Ugyanazt a mintázatot látjuk, mint az A-kötéselvvvel kapcsolatban: a rekonstrukció elérhető más, nem-argumentum mozgatók (kérdőszó-mozgató, topikalizáció, fókuszmozgató) esetében, de elérhetetlen a vonatkozó mellékmondatokban.

2.1.4. Hatóköri adatok

A számnevek és univerzális kvantorok relatív hatóköre ugyanezt a fent megfigyelt kötelező anti-rekonstrukciót mutatja. A (9a) példában olvasható angol példa többértelmű a két kvantor hatókörét illetően, míg a magyar példában (9b) az univerzális kvantor számára elérhetetlen az inverz tág hatókörű olvasat (minden *p* doktor esetében felhívtam azt a két-két beteget, akiket *p* megvizsgált):⁵

- (9) a. I called the two patients that every doctor examined $2 > \forall \checkmark / \forall > 2 \checkmark$
b. [_{CP} Felhívtam [_{DP} a két beteget_i,
[_{CP} akiket minden orvos megvizsgált ___i]]] $2 > \forall \checkmark / * \forall > 2$

Mivel az *a két beteget* számneves kifejezés a felszínen tágabb hatókört vesz, mint a *minden* univerzális kvantor, gyakorlatilag két mód van rá, hogy az univerzális kvantor inverz tág hatóköre előállhasson. Vagy az univerzális kvantor mozog fedetten (tehát a fonológiai komponens számára már nem

⁵ A hatóköri adatok megítélésével, valamint az angol és a magyar nyelvek rekonstrukciós lehetőségeinek összehasonlító vizsgálatával kapcsolatban az Emberi Erőforrások Minisztériuma támogatásával **ÚNKP-18-3-I-PPKE-81** pályázati számon folyik jelenleg is kísérletes kutatás, melynek eredményei az itt leírtakat támaszthatják alá empirikus alapon.

látható módon) a számneves kifejezés fölé, vagy a számneves kifejezés rekonstruál a vonatkozó mellékmondat belsejébe, az univerzális kvantor felszíni hatóköre alá. Az első lehetőség független okokból kizárt, mivel jól ismert tény (Szabolcsi 2010), hogy az univerzális kvantorok maximális disztributív hatóköre szigorúan a saját időjeles tagmondatuknak felel meg. Az tehát, hogy az inverz hatóköri olvasat a (9b) példában nem elérhető, azt mutatja, hogy a második lehetőség is kizárt ebben az esetben: nem történt rekonstrukció.

Potenciális ellenérv, hogy a fenti példában a vonatkozó mellékmondat lexikális feje határozott (*a két beteget*), és mint olyan, könnyen váltja ki a legtagabb hatókörű olvasatot a hozzá tartozó egzisztenciális előfeltevés miatt. Ezt az érvet azonban könnyen cáfolhatjuk, ha megvizsgáljuk, mi történik, ha a mellékmondat főnévi feje határozatlan, melyhez nem tartozik egzisztenciális előfeltevés:

(10) Az asszisztens keres két beteget, akiket minden orvos megvizsgálhat.

Mivel a *keres*-hez hasonló intenzionális igék a *de dicto* olvasatukban nem társítanak egzisztenciális előfeltevést a nemspecifikus belső argumentumukhoz (Cooper 1983), biztonsággal feltételezhetjük, hogy a (10)-es példában a számneves kifejezés nem vesz legtagabb (az intenzionális ige fölötti) hatókört. Ennek ellenére továbbra is kötelező anti-rekonstrukciót tapasztalunk: nem rendelhető mindegyik orvoshoz két-két más beteg.

2.1.5. Rekonstrukció idiomatikus olvasathoz

Az idiomatikus olvasatok elérhetőségét is gyakran alkalmazzák a szakirodalomban annak megállapítására, van-e a vonatkozó mellékmondat lexikális fejének reprezentációja a beágyazott CP-n belül, ahová a fej elméletben rekonstruálható (Bhatt 2002, Sichel 2015). Ez a teszt arra a feltevésre épül, hogy az idiomatikus értelmezéshez az idióma szeleteinek ugyanazon lokális tartományon belül kell elhelyezkedniük. Shachter (1973) a következő példával illusztrálja a rekonstrukció elérhetőségét egy vonatkozó mellékmondaton belüli nyom helyére:

(11) [_{CP} [_{NP} The headway_i [_{CP} that we made t_i]][was satisfying.]]

A (11)-es példában a *make headway* (előnyt szerez, előnyt kovácsol) kifejezés értelmezhető idiomatikusán, ezért feltételezhető, hogy a *headway* lexikális feje a nyom pozíciójában értelmeződik, lokális viszonyban az idióma többi elemével. A (11)-es példával azonban akad egy igen súlyos probléma: a teljesen idiomatikus predikátumok (12a) és a könnyüigés konstrukciók (12b) két

lényeges szempontból is különböznek. Először is, a könnyűígis szerkezetek módosíthatóak (12a), míg a teljesen idiomatikus predikátumok (12b) nem:

- (12) a. We made a huge/significant headway.
b. #John kicked an ugly bucket.

Másodsorban, a könnyűígis konstrukciók (13a) szeletei alávethetők szintaktikai műveleteknek idiomatikus jelentésük megőrzése mellett is, míg a teljesen nemkompozicionális idiómák (13b-c) erre nem képesek:

- (13) a. Headway has been made, which made the supervisor glad.
b. #The bucket has been kicked by John.
c. #The bucket that John kicked...

Ezen oknál fogva a magyar idióma-rekonstrukciós adatok vizsgálatában kizárólag a teljesen nem-kompozicionális idiómákra hagyatkozunk, mert a fentiek fényében nem világos, a könnyűígis konstrukciók mennyire alkalmaznak valójában a rekonstrukciós tények vizsgálatára.

A magyar nyelvben a nem-kompozicionális idiómák szeletei nem értelmezhetőek a nyom helyén. Ezekben a szerkezetekben az idiomatikus értelmezés szisztematikusan kizárt, legalábbis az általam megkérdezett beszélők jelentékeny többsége szerint:

- (14) #[[_{DP}A vizes lepedő_i [_{CP}amit ráhúztak _{t_i} Jánosra]] az állásába került]
(15) #[[_{DP}A szög_i [_{CP}ami kibújt _{t_i} a zsákból]] mindenkit meglepett]

A fenti példákban a vonatkozó mellékmondat főnévi fejének rekonstrukciója, ami az idiomatikus olvasat kiváltásához elengedhetetlen volna, teljességgel lehetetlen. Léteznek azonban olyan példák is, ahol az idiomatikus olvasat specifikusan azt kívánja, hogy a fej a mellékmondaton kívül kerüljön értelmezésre, a mátrixmondat egy idiomatikus predikátumának szelekciós megkövetéseit kielégítve. Ezek a példák azt mutatják, hogy a fejnek a mellékmondaton kívül kell állnia, ott, ahol az idióma részét képezi:

- (16) ?[Kibújt a zsákból [_{DP} a szög [_{CP} amely leleplezte Pétert]]]
(17) [Az elnök mozgatta [_{DP}a szála**kat** [_{CP}amely**ek** az elfogásához vezettek]]]

A beszélők többsége szerint a (16)-es és a (17)-as példa legalábbis elfogadható idiomatikus jelentéssel, míg a (14) és a (15) esetében ez az olvasat teljesen elérhetetlen. Az a tény, hogy a (16)-es példa nem tökéletesen jólformált abból ered, hogy az idiomatikus tárgyak általában nem módosíthatóak, ezért aztán a vonatkozó mellékmondat alapesetben a mátrixpredikátum egészének módosítójaként értelmeződik. A (17)-ben ellenben a számbeli egyezés a fej és a

vonatkozó névmás között egyértelműen mutatja, hogy a vonatkozó mellékmondat az idomatikus tárgyat módosítja, ennek ellenére az idiomatikus olvasat tökéletesen elérhető.

2.1.6. Részösszefoglalás, és egy rövid kitekintés

Az előző néhány alszekcióban megvizsgáltuk, hogyan viselkedik a magyar lexikális vonatkozó mellékmondatok főnévi feje olyan konstrukciókban, ahol a magyar nem-argumentum mozgatókról való ismereteink szerint rekonstrukciót várnánk, amennyiben ezek a mondatok valóban emeléssel jönnének létre. Gyakorlatilag minden esetben azt találtuk, hogy a rekonstruált olvasat (tehát amikor a főnévi fej a beágyazott CP-n belül, a legmélyebb nyom helyén értelmeződik) szisztematikusan elérhetetlen.

A tanulmány bevezetőjében szó volt róla, hogy a két versengő elemzés (Emelés és Párosítás) között a szakirodalomban többnyire rekonstrukciós adatokkal érvelnek. Egy kurrens tanulmányában azonban Sportiche (2017) azt állítja, hogy a rekonstrukciós tények nem mérvadóak a két elemzés közötti választásban, és felvázol egy olyan, szigorúan Emelésre támaszkodó modellt, melyben – elvben – levezethetőek a kötelező anti-rekonstrukciós adatok is. Az alszekció hátralévő részében röviden bemutatom, miben áll pontosan javaslata lényege, kizárólag a legsarkalatosabb elemeire koncentrálva, majd amellet érvelek, hogy ez a modell sem képes a magyar adatok teljes palettáját adekvát módon megmagyarázni. Sportiche kiindulópontja az általa Elhanyagolásnak (*Neglect*) nevezett interfész-elv, ami gyakorlatilag a Teljes Értelmezés Elvének (*Principle of Full Interpretation* – Chomsky 1995) egy sajátos interpretációjára épül:

Elhanyagolás (Sportiche 2017):

Bármelyik interfész bármilyen reprezentációja ignorálható, amíg ez nem okoz összeomlást (Crash).

Teljes Értelmezés Elve (Chomsky 1995):

Értelmezz minden szintaktikai objektumot!

Sportiche azt állítja, hogy a Teljes Értelmezés Elve nem a szintaktikai objektumok előfordulásaira, hanem az objektumokra magukra vonatkozik. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy az elv minden szintaktikai lánc esetében megköveteli, hogy a lánc egy eleme *valahol* értelmezésre kerüljön a szerkezetben. Az Elhanyagolás elve ehhez annyit tesz hozzá, hogy a lánc összes többi eleme

ignorálható, amíg a Teljes Értelmezés, vagy más szintaktikai elvek vagy megszorítások nem sérülnek. Ez a modell azt jósolja, hogy az Emeléses deriváció esetében a rekonstruált olvasat elérhető lesz (hiszen az Elhanyagolás elve alapján a mozgatózó lánc bármely eleme értelmezhető a szerkezetben), de opcionális marad. Ezzel szemben léteznek nyelvek, illetve szerkezetek, ahol a rekonstruált olvasat egyértelműen nem elérhető, amit az Elhanyagolás elve önmagában nem képes magyarázni, mindenképpen szükséges lenne valamiféle nyelvspecifikus elv bevezetése segédhipotézisként, ami viszont az általa preferált univerzalista álláspont lényegét venné el. Sportiche ezért amellettt érvel, hogy a külső lexikális fej ezekben az esetekben is a beágyazott CP-ből kerül kimozgatásra, de olyan pozícióba mozog, ahonnan nem tud rekonstruálni. Ezt a megközelítést nevezi Magas Promóciónak (*High Promotion*):

(18) [DP the [NP book]_j] [CP t_j {S [Op_k/which t_j]_k John likes t_k }]]

Azt állítja, hogy mivel a CP-n kívüli pozíció, ahová a *book* NP mozog, inhe-rensen hatóköri pozíció, ezért az ide mozgatózó főnévi szerkezet nem vehet ennél szűkebb hatókört. Sportiche elmélete azonban számos tekintetben in-adekvátnak bizonyul, amint közelebbről megvizsgáljuk a magyar adatokat. A következő szekciókban rá fogok mutatni, hogy a rendszer nem képes kezelni sem a magyar vonatkozó mellékmondatokban tapasztalt (triviális) esetjelen-ségeket, sem pedig a „kétfejű” vonatkozó mellékmondatokat, melyben a külső és a belső főnévi fej egyszerre kerül kiejtésre, lexikális exponensük pedig akár részben, akár egészben eltérhet. A 4. fejezetben bemutatok egy lehetséges elemzést, amely ezeket a problémákat elkerülve képes számot adni a magyar adatokról.

2.2. Esetjelenségek

Sportiche (2017) elemzésének sarkalatos eleme, hogy a beágyazott CP specifiká-lójában álló, ki nem ejtett, vagy vonatkozó névmásként kiejtett „belső” főnévi fej a külső, kiejtett főnévi fej mozgatózókor létrejött másolata. Ez az elemzés egyér-telmű predikciókat tesz a főnévi fejek morfológiai esetével kapcsolatban. Konk-rétában azt jósolja, hogy a vonatkozó névmás és a külső lexikális fej esete meg-egyezik, mindketten azt az esetet fogják kapni, amit a beágyazott predikátum oszt a mozgatózó előtt a teljes DP-nek. Egy angolhoz hasonló nyelvben, amelyben a lexikális főnevek nem viselnek esetmorfológiát, a vonatkozó névmások pedig csak rendkívül korlátozottan (*who-whom*), ez a hiányosság nem szembeötlő. Vizsgáljuk azonban meg, hogyan viselkednek a magyar vonatkozó mellékmon-datok, ami a lexikális fej és a vonatkozó névmás esetét illeti:

- (19) a. Láttam a fiút, aki szereti Marit.
b. A fiú, akit Mari szeret, eljött a bulira.
c. Elmentem az osztálytársamhoz, akinek Mari ajándékot vett.
d. Eljöttem a lánytól, akivel Péter járt még tavaly.

A (19)-es példasor mondatai azt illusztrálják, hogy a vonatkozó névmás és a külső lexikális fej esete teljesen független egymástól. A vonatkozó névmás azt az esetet viseli, amit a neki megfelelő argumentum viselne a beágyazott CP-ben, a külső lexikális fej pedig azt, amit a mátrix predikátum oszt neki. Soha, semmilyen körülmények közt nincs kötelező esetegyeztetés, kivéve azokat a véletlen eseteket, amikor a mátrix és a beágyazott predikátum ugyanazt az esetet adja a belső argumentumának:

- (20) Láttam a fiút, akit Mari meglátogatott.

Mivel Sportiche (2017) egyáltalán nem tárgyal esetjelenségeket, nem egyértelmű, az ő modellje miként kezelné ezeket az adatokat. A fentebb ismertetett modellben az egyetlen nyilvánvaló kiút az volna, ha feltételeznénk, hogy a CP-n kívülre való mozgással a főnévi fej valamilyen módon olyan lokális viszonyba kerül a mátrix predikátummal, hogy az képes “újraosztani” a főnév esetét, erre a mechanizmusra viszont semmilyen független bizonyítékunk nincs. Occam borotvájának elve alapján pedig ilyen esetekben az egyszerűbb hipotézis a preferálandó: a magyar vonatkozó mellékmondatokban nem Emelet, hanem Párosítást látunk.

2.3. Kétféjű vonatkozó mellékmondatok

További érdekes tény a magyar vonatkozó mellékmondatokkal kapcsolatban, hogy bizonyos esetekben a lexikális fejű vonatkozó mellékmondat főnévi feje, és a spec-CP-ben álló „belső” fej is ki lehet ejtve egy időben. Ezek a példák némileg jelöltek kontextus hiányában, de megfelelő kontextussal teljesen elfogadhatóak:

- (21) Azt a diákot, amelyik diákot megbuktattam, felvették egyetemre.

E szerkezetre találunk valóban lejegyzett, élőnyelvi példákat is:

- (22) [...] évente több tízmilliárdot költenek el feleslegesen az adózók pénzéből kampányokra, amely pénz a saját vállalkozóikhoz kerül.⁶

A (22)-es példában a vonatkozó mellékmondat, amelynek a főnévi feje kétszer kerül kiejtésre, jobbra kihelyezésen esik át, de minden egyéb tekintetben szerkezetileg azonos (21)-el. Ezek a szerkezetek azért fontosak a mi szempontunkból, mert rendkívül nehéz őket Emeléssel elemezni, hacsak nem folyamodunk valamiféle *ad hoc*, független érvekkel nem motivált mechanizmushoz. Lássuk, miért van ez így.

Először is, a hagyományos Emeléses elemzés (Kayne 1994) azt feltételezi, hogy a lexikális főnévi fej spec-CP-ben van, a külső determináns (az *a* a (24)-es példában) pedig ezt a CP-t veszi fel komplementumaként:

- (23) [DP Det [CP [DP N-feji von.névm/von.det. [t_i]] [...]]]

Ha azonban elfogadjuk, hogy a vonatkozó névmás és a hozzá tartozó főnév valóban spec-CP-ben áll, azt is el kell fogadnunk, hogy az *az a diák* konstitúens teljes egészében a mellékmondaton kívül helyezkedik el. Ez az emeléses elemzés számára azt jelentené, hogy a releváns összetevőt spec-CP-be mozgatjuk, majd a “külső” főnévi fejnek megfelelő részösszetevőt részkiemeléssel kimozzgatjuk, és hozzácsatoljuk a CP-hez, amit végül mindkét kópia kiejtése követ a fonológiai komponensben:

- (24) ?Az a [CP diák, [CPamelyik diák [PREDP kiabál]]]...

Ez a levezetés azonban megsérti az antilokalitással (Abels 2003) kapcsolatos általános megfontolásokat. Joggal feltételezhetjük, hogy specifikálóból csatolt pozícióba mozgatni egy összetevőt “túl lokális”, ezért nem megengedett. Kiváltképp, mivel a mozgatás második lépésének nincs nyilvánvaló kiváltó oka, ahogy mindkét kópia egyidejű kiejtésének sem.

Bianchi (1999) részben megoldja ezt a problémát Rizzi (1999) osztott-CP modelljében azáltal, hogy a vonatkozó névmást spec-TopP-be, a lexikális fejet pedig spec-ForceP-be helyezi. Ez az elemzés helyet ad mindkét összetevőnek a beágyazott CP-n belül. Eltekintve attól, hogy Bianchi elemzése nem ültethető át a magyarra az alárendelt mondatokban található magas topikok kezelésével kapcsolatos komoly problémái miatt (Tóth, megjelenés alatt), továbbra is azt feltételezi, hogy a külső főnévi fej és a vonatkozó névmás mellett álló főnévi összetevő azonos, hiszen ugyanazon mozgatózó lánc

⁶ Egy facebookon talált politikai hirdetésből: <https://www.facebook.com/hirkronika/posts/2044842049175086>, utolsó hozzáférés: 2018.03.27, 16:46

elemei. Ez pedig feloldhatatlan problémát okoz az Emeléses modell számára azoknak a vonatkozó szerkezeteknek a kezelésében, amelyek esetében a külső és a belső főnévi fej nem csak egyszerre kerül kiejtésre, de a lexikális exponensük részben (25) vagy egészben (26) nem egyezik meg:

- (25) Péter olyan büszke a lányára, amilyen büszke a fiára a szomszédja volt a ballagáson.
(26) Péter olyan büszke a lányára, amilyen dühös a fiára.

Elvben megkísérelhetnénk megmenteni az Emeléses elemzést, és állíthatnánk azt, hogy az *a lányára/a fiára* PP-k adjunktumok, tehát Késői Egyesítéssel is a szerkezetbe építhetőek (Lebeaux 2009). Ebben az esetben, ami kimozog a beágyazott CP-ből a nyílt szintaxisban az a *büszke* pusztá melléknév, amihez Késői Egyesítéssel csatlakozik a PP, így a mozgatólagos lánc integritása elvben megmaradna. Ez az érvelés azonban egyszerre megadja az emeléses elemzésnek a kegyelemdőfést. Könnyen demonstrálható ugyanis, hogy a melléknevek PP bővítményei a magyarban vonzatszerűek, hiszen a beléjük ágyazott referenciális kifejezések C-kötéselvet sértenek nem vonatkozó környezetben:

- (27) *Melyik Péterre_i büszke tanárt látta (ő_i) a ballagásán?

Mivel a vonatkok nem eshetnek át Késői Egyesítésen (Lebeaux 2009), el kell fogadnunk, hogy semmilyen módon nem vezethetjük le a komplex vonatkozó névmás és a külső főnévi fej közötti eltérést, hacsak nem feltételezzük a Párosításos elemzésekkel összhangban, hogy a vonatkozó névmás a beágyazott CP-n belülről, argumentumpozícióból mozog a CP specifikálójába, majd kívülről, külső egyesítéssel csatlakozik a szerkezethez a vonatkozó mellékmondat tényleges, külső főnévi feje.⁷

3. Az elemzés

Ebben a fejezetben bemutatom az elemzést, amit javaslok a magyar lexikális fejű vonatkozó mellékmondatok számára. Ennek során fő célom lesz megmagyarázni az előző alfejezetekben látott anti-rekonstrukciós adatokat.

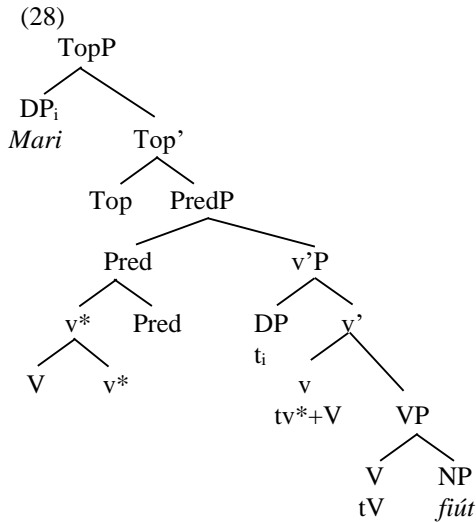
⁷ Hozzátehetjük, hogy a Késői Egyesítést használó modell eleve képtelen lenne azokat az eseteket kezelni, amikor a külső és a belső lexikális tartalom szintaktikai feje sem egyezik meg, ahogy a (26)-ban is látjuk.

3.1. Az alapvető szerkezet

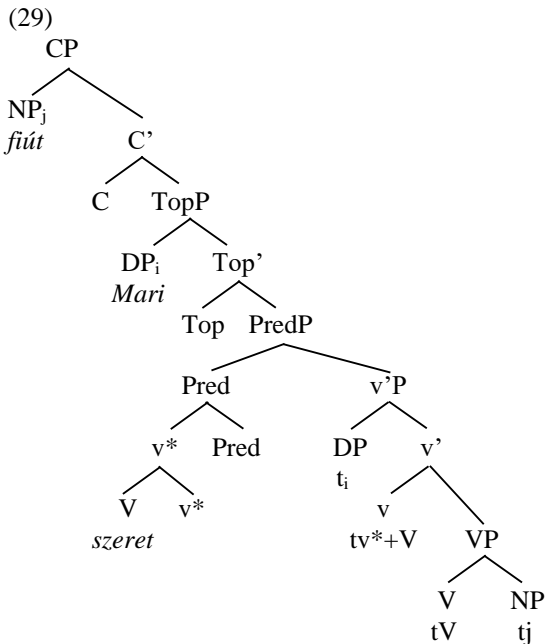
A 2. fejezetben látott empirikus tények lehetővé tették számunkra, hogy rámutassunk a magyar vonatkozó mellékmondatok néhány sarkalatos tulajdonságára, melyeket bármely adekvát elemzésnek figyelembe kell vennie, magyaráznia kell. Ezek a következők:

- Nincs olyan egyértelmű eset, amikor a főnévi fej beágyazott CP-be való rekonstrukciója kötelező lenne, ahol pedig megengedettnek tűnik, ott az adatok magyarázhatók más, rekonstrukciót nem igénylő mechanizmussal is.
- A vonatkozó összetevő a spec-CP-ben nem lehet üres operátor, mint a hagyományos (pl. Chomsky 1986) elemzésekben, belső szerkezete van, amit az is mutat, hogy olykor kiejthető a külső lexikális fejjel együtt.
- A vonatkozó összetevő a spec-CP-ben nem tekinthető a külső főnévi fej másolatának, mivel vannak olyan esetek, amikor szintaktikailag és fonológiailag is eltérnek egymástól.

Az itt bemutatott elemzés abból az elméleti szempontból kívánatos feltevésből indul ki, hogy a szűken értelmezett szintaxisban nem létezik előretekintés (*look-ahead*). Ez azt jelenti, hogy semmilyen mondattani művelet (Egyesítés, Mozgatás) nem függhet a szerkezet olyan elemeitől, amelyek a levezetés adott pontján még nem részei a szerkezetnek. Ezért aztán a mondat levezetésének egy nem vonatkozó mondattal azonosan kell haladnia egészen addig, amíg el nem érünk a beágyazott CP-rétegig, ahol a tagmondat típusáért felelős funkcionális projekciók megépülnek. Lássuk, hogyan épülne fel ezek alapján az egyszerű *A fiú, akit Mari szeret* tárgyi vonatkozó szerkezet (28) lépésenként:

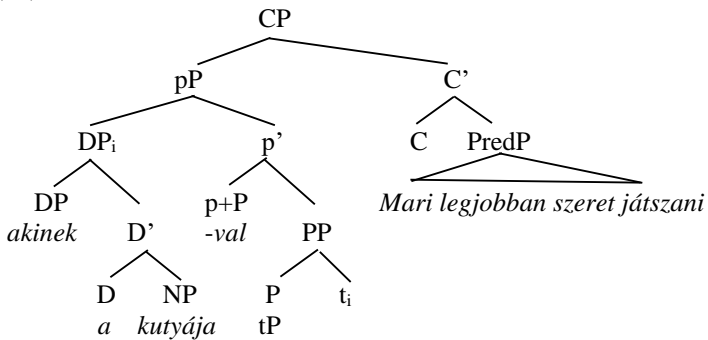

Először is a tárgy egyesül a lexikális igével annak közvetlen komplementumaként, majd a külső argumentum is bevezetésre kerül v*P-ben, amit V-ből v-be fejmozgatás követ, az egész complex fej Pred-be való mozgatásával (É. Kiss 2002). Bartos (1999) és É. Kiss (2002) alapján azt feltételezem, hogy csak a DP szintig projektáló főnévi összetevők váltanak ki tárgyi egyeztetést az ige. Ez alapján a *fiút* összetevőt pusztá NP-nek tekintem (vagy esetleg tekinthető KP-nek, mivel az eset nem befolyásolja a specifikusságot/határozottságot). Amint a CP-réteg megépül, a tárgyi NP a specifikálójába mozog (29):

Ezen a ponton a levezetés elméletileg két úton folytatódhatna tovább. Vagy a *fiút* összetevő mozog ki a CP-n kívülre (Emelés) vagy egyesül a szerkezettel egy külső NP (Párosítás). Az első opció azt vonná magával, hogy a külső és a belső főnévi összetevő azonos kellene, hogy legyen, ahogy azt fentebb láttuk. Ez ellen az elemzés ellen érvelnek a birtokosi vonatkoztatást, illetve általánosságban a CP-specifikálóban lévő komplex szerkezetek valódi részstruktúráinak vonatkoztatását tartalmazó mondatok is. Az egyszerűség kedvéért nézzünk meg egy konkrét példát, az *akinek a kutyájával Mari legjobban szeret játszani* DP-t.

(30)

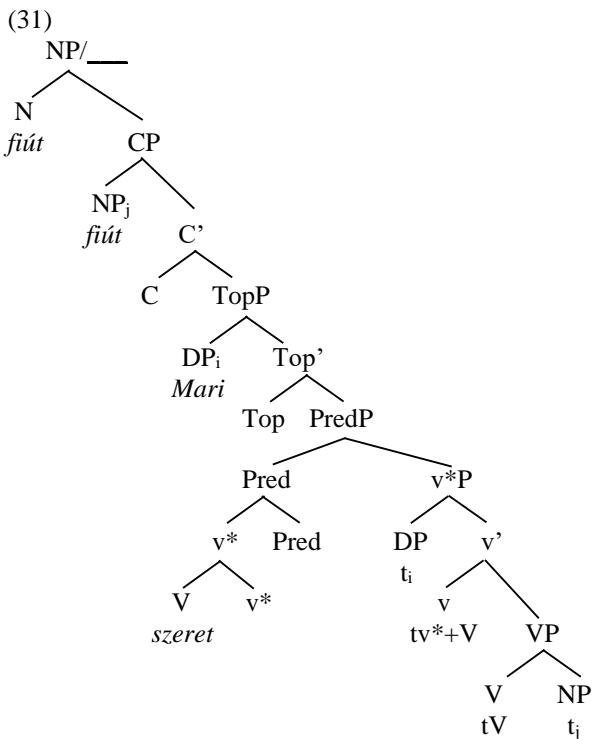

A vonatkozó birtokos (*akinek*) kimozgatása a spec-CP-ben álló PP-ből egy baloldali ág baloldali ágának baloldali ágából kellene, hogy történjen, megsértve Huang (1982) Kiemelésitartomány-megszorítását (Condition on Extraction Domains: CED), ami tiltja a bal ágakból való kiemelést. Az, hogy mindenfajta birtokos relativizációja legalább kétszeres (szimpla, szerkezeti) esetet viselő DP-k esetében hiányozna a PP-réteg) CED-sértést von maga után, nyilvánvalóan nemkívánatos elméleti feltevés.⁸

Ehelyett azt feltételezem, hogy ez az a pont, ahol a külső főnévi fej a szerkezethez csatlakozik, vö. (31). Nem foglalkok állást abban a tekintetben, hogy ez komplementációval vagy adjunkcióval történik. Az elmúlt évtizedek derivációs elméleteiben csak egy szerkezetépítő művelet létezik, az Egyesítés (*Merge*). Az adjunktumokat és komplementumokat ezért szerkezetileg nem tudjuk egyértelműen megkülönböztetni anélkül, hogy üres projekciókat vezetnénk be, vagy Chomsky (2001)-t követve a Pár-egyesítés (*Pair-Merge*) és Halmaz-egyesítés (*Set-Merge*) közötti különbségtétellel bonyolítanánk a modellt. Az általános minimalista kívánalmakkal összhangban egyszerűen Egyesítésnek tekintem a beágyazott CP-t és a külső főnévi fejet kombináló műveletet, de nyitva hagyom annak lehetőségét (melyet a ___ jelöl az ágrajzban), hogy az így kapott projekció nem kap címkrét, amellyel levezethető-

⁸ Sportiche (2017) szerint ez nem probléma, mivel a releváns összetevő a legfelső specifikálóból mozog ki a saját összetevőjén belül, amit a Fázis-áthatolhatatlansági Feltétel (*Phase Impenetrability Condition* – Chomsky 1999) elvben megenged. Fontos azonban megemlíteni, hogy a bal ágból való kiemelések agrammatikusságát többen nem a PIC-ből vezetik le, hanem abból, hogy a komplex bal ágak linearizációjának már a szerkezetbe lépésük előtt meg kell történniük, kvázi egyetlen óriási lexikális elemmé válna a komputáció számára (Uriagereka 1999), melynek belső szerkezete láthatatlan.

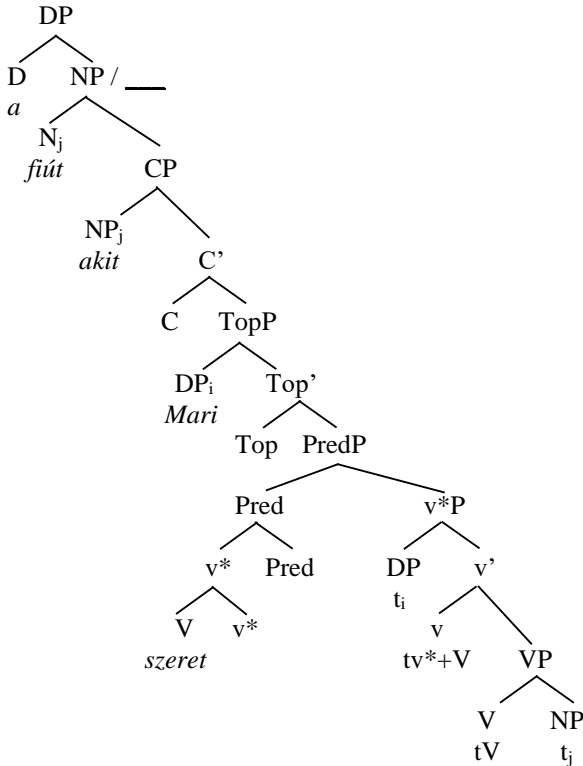
ek maradnak a jól ismert adjunktum-argumentum aszimmetriák Chametzky (2000)-t és Hornstein (2008)-at követve. Az ő alapvető állításuk az, hogy a címkézetlen szerkezetek nem vehetők figyelembe a mozgások útvonalának kalkulációjakor, így azok nem átjárhatóak a mozgások számára (szigetek). Így gyakorlatilag az adjunktumok továbbra is megkülönböztethetőek a vonatoktól, de nem konfigurációsan.

A külső fej ezután azonos indexet kap a spec-CP-ben lévő összetevővel, potenciálisan szemantikai/értelmezési tényezőkből kifolyólag (32). Azáltal, hogy így vezetjük le a vonatkozó mellékmondatot, elkerülhetjük azt a kérdést, hogy honnan származik a vonatkozó névmás. Ugyanezzel a lépéssel elkerüljük az előretekintést is: mivel a Kiírás (*Spellout*) általában egy minimális késleltetést követően megy végbe (Chomsky 2001 ezt egy fázisként definiálja), nem kell azt feltételeznünk, hogy a szintaxisnak el kell döntenie, lexikális NP-t vagy vonatkozó névmást helyezzen a szerkezetbe a be-

ágyazott VP-ben. Ha a következő fázisfej (D) egyesítésekor két szomszédos, (valamilyen szempontból) azonos főnévi fej kerül egymás mellé, az alsó egyszerűen vonatkozó névmásként kerül kiejtésre. Nem szükséges előre, már a beágyazott VP-ben választani.

(32)

Amit viszont meg kell magyaráznunk, az az, miért kezeljük a spec-CP-be mozgó főnévi összetevőt teljes NP-ként, ami később vonatkozó névmásként kerül kiejtésre. A klasszikus Párosításos elemzések (Chomsky 1965, Hale–Platero 1974) azt feltételezik, hogy a belső főnévi fej törlődik, vagy redukálódik szintaktikai/szemantikai azonosság, illetve visszakereshetőség mellett. Az elemzés hátralévő részében én azt fogom feltételezni (a jelenlegi fősodorral egyetemben) hogy a lexikális elemek tulajdonképpen jegyek csomagjai, és hogy lehetséges törölni (pontosabban nem kiírni) ezeknek a csomagoknak

bizonyos elemeit. Javaslatom az, hogy a vonatkozó névmások tulajdonképpen részlegesen kiírt teljes NP-k. Megtartják szintaktikai jegyeiket (Φ -jegyeiket, esetüket), és bizonyos (formális) szemantikai jegyeiket (specifikusság, élőség), míg a konceptuális-szemantikai jegyeik, amik megkülönböztetnék például a *kutya* főnevet a *macska* főnévtől (ha egyáltalán jelen vannak a szintaxisban), törlődnek, feltételezhetően a külső fej ilyen jegyeivel való azonosság mellett.

Ez az elemzés több szempontból is előnyös. Először is, maximálisan minimalista, és tökéletesen kompatibilis Chomsky (2005) Ne Nyúlj Hozzá (*No Tampering*) elvével, amely kimondja, hogy az Egyesítés nem változtathatja meg, bonthatja fel a komputációba belépő elemeket, vagy adhat új jegyeket azokhoz. Bizonyos jegyek kiírásának elmaradása nem jár semmilyen információ elvesztésével vagy hozzáadásával. Sőt, a javaslat nem sérti a Teljes Értelmezés elvét sem, mivel végül csak olyan jegyek kerülnek kiírásra, melyekről okunk van azt hinni, hogy szintaktikailag reprezentáltak a lexikonból kivett jegycsomagban. Természetesen a vonatkozó névmás által kiírt jegyek mibenléte empirikus kérdés, de jó okunk van azt feltételezni, hogy a fentebb említett jegyek – legalábbis a magyarban – kiírásra kerülnek, mivel azok a magyar vonatkozó névmások, amelyek minimálisan különböznek az említett jegyek specifikációjában, másként kerülnek kiírásra:

- (33) a. aki ([+élő], [nominatív], [-specifikus], [egyes szám])
- b. akik ([+élő], [nominatív], [-specifikus], [többes szám])
- c. amelyik ([?élő], [nominatív], [+specifikus], [egyes szám])
- d. ami ([-élő], [nominatív], [-specifikus], [egyes szám])
- e. amik ([-élő], [nominatív], [-specifikus], [többes szám])
- f. amit ([-élő], [tárgyeset], [-specifikus], [egyes szám])

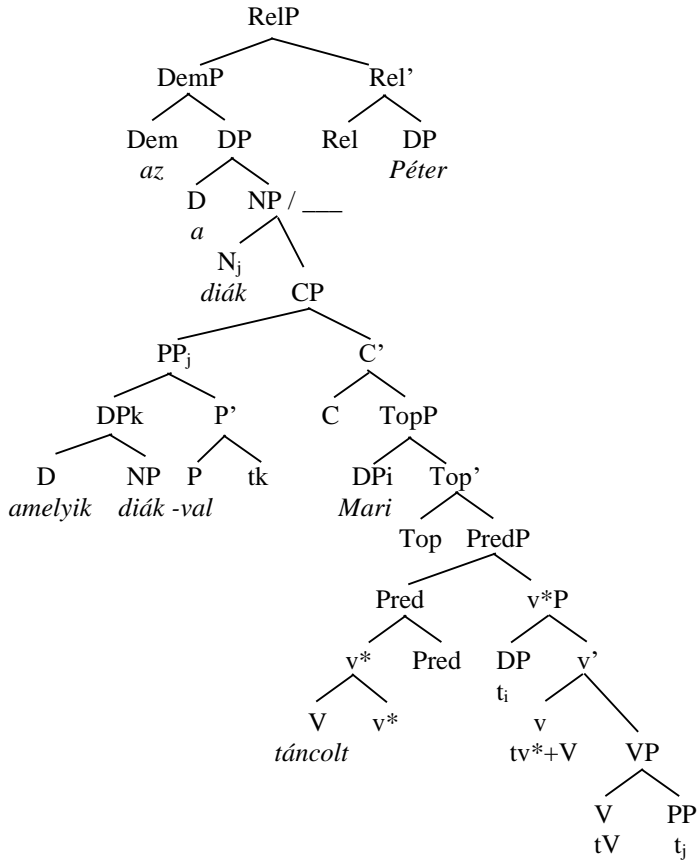
A vonatkozó névmások ebben a formában való felfogása megoldja az előretekintés problémáját is, ami akkor merülne fel, ha a lexikális ige vonatkozó névmást venne fel argumentumaként, annak ellenére, hogy ezen a ponton még nem lehet tudni, vajon a megépülő CP vonatkozó mellékmondat lesz-e majd, és ezért nincs mód biztosítani, hogy a deriváció konvergens legyen.

Visszatérve a példamondatunk levezetéséhez a (32)-es példában, ez a szerkezet azt is biztosítja, hogy ha az ige létrejövő DP-t argumentumaként felveszi egy mátrix ige, akkor ez az ige tárgyas ragozást viseljen, a komplementumán kiépült D-réteg miatt:

(34) Klára szereti a fiút, akit Mari szeret.

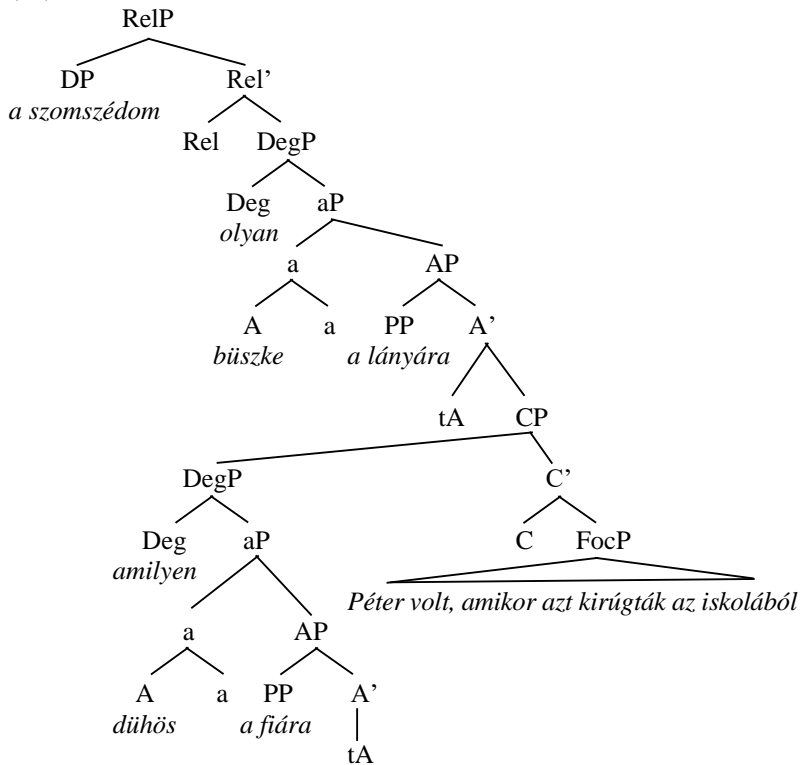
Ahogy a 3.3-as szekcióban említettük, az itt felvázolt Párosításos elemzés lehetővé teszi, hogy a külső főnévi fej és a spec-CP-ben álló összetevő egyszerre kerüljenek kírásra, vagy különbözzenek, akár szintaktikai kategóriájukban, akár lexikális exponenseikben. Ezen a ponton fontos megemlítenünk, hogy az itt kidolgozott szerkezet tökéletesen megfelel Sportiche (2017) Teljes Értelmezés elvének, és az Elhanyagolás elvének is. Minden szintaktikai lánc csak egyszer van értelmezve: a vonatkozó névmás lánc csak a spec-CP-ben kerül értelmezésre, a külső főnévi fej pedig egyelemű láncként triviálisan a CP-n kívüli pozícióban, ami megmagyarázza azt is, miért nem rekonstruálható. A következő két diagram ezeket a nem-egyezéses eseteket mutatja be. A (35)-ben az exponensek megegyeznek, de a külső és a belső összetevő szintaktikai kategóriája nem (PP-DP), míg a (36)-os példa egy különlegesebb esetet illusztrál, melyben sem a fejek, sem vonzataik nem egyeznek meg. Mondanunk sem kell, ez utóbbi szerkezet tökéletesen levezethetetlen bármilyen Emeléses modellben:

(35)

A (35)-ös ágrajz egy Den Dikken (2006)-on alapuló appozitív szerkezet, ahol a külső fej és a spec-CP-ben álló összetevő komplex alanya is kiírásra kerül. Ezek nem egyeznek szintaktikai kategóriájukban (a beágyazott összetevő PP, a külső pedig DP):

(36)

A (35)-tel szemben a (36)-os szerkezetben a CP-n belüli és az azon kívüli főnévi összetevők szintaktikai kategóriája megegyezik, azok lexikális exponense viszont nem. Mindkét szerkezet erős érv amellet, hogy a magyar lexikális fejú vonatkozó mellékmondatokat az itt bemutatott Párosításos modell segítségével elemezzük, Emelés helyett.

Összefoglalás

Jelen tanulmányban a magyar lexikális fejú vonatkozó mellékmondatok rekonstrukciós viselkedését vizsgáltuk meg, és azt a következtetést vontuk le, hogy a vonatkozó mellékmondat lexikális feje nem rekonstruálható a beágyazott tagmondatba, ami erős érv egy Párosításos elemzés mellett, melyben nincs közvetlen mozgatasos függőség a spec-CP-ben elhelyezkedő relativizált

összetevő és külső főnévi fej között. Emellett a hipotézis mellett érvelnek azok az adatok is, melyekben a spec-CP-ben található összetevő és a külső lexikális fej egyszerre kerül kiejtésre, akár olyan esetekben is, amikor akár szintaktikai kategóriájuk, akár konkrét lexikális exponensük nem egyezik meg. A jelen tanulmányban kidolgozott Párosításos elemzés képes a megfigyelt empirikus tények teljes halmazát magyarázni. Hogy megvizsgáljuk, mit is értünk el pontosan, térjünk vissza egy pillanatra a 4.1-es szekcióban felvázolt listához, melyben a megmagyarázandó tényeket összegeztük:

- ✓ Nincs olyan egyértelmű eset, ahol a főnévi fej beágyazott CP-be való rekonstrukciója kötelező lenne, ahol pedig megengedettnek tűnik, ott magyarázható függetlenül, más mechanizmussal.
Mivel a külső fej sosem a beágyazott CP-ből származik, a kötelező anti-rekonstrukció várt, és megjósolt viselkedés.
- ✓ A vonatkozó összetevő a spec-CP-ben nem lehet üres operátor, mint a hagyományos (Chomsky 1986) elemzésekben, belső szerkezete van, amit az is mutat, hogy olykor kiejthető a külső lexikális fejjel együtt.
Mivel a relativizált összetevő teljes főnévi projekcióként kerül a szerkezetbe a vP-n belül, azt jósoljuk, hogy van belső szerkezete, ami alkalmanként kiejtésre is kerülhet.
- ✓ A vonatkozó összetevő a spec-CP-ben nem lehet a külső főnévi fej másolata, mivel vannak olyan esetek, amikor szintaktikailag és fonológiailag is eltérnek egymástól.
Ez a tény triviálisan következik abból, hogy a külső fej nem szintaktikai mozgatással létrejött kópiája a belső főnévi összetevőnek.

Amellett, hogy az összes fent említett tényt sikeresen levezettük, a modell legfontosabb elméleti következménye, hogy a Sportiche (2017) által levont konklúzió, mely szerint a világ nyelveiben univerzálisan kizárólag Emelés létezik, empirikusan nem tartható, hacsak nem vezetünk be gyanús szintaktikai mechanizmusokat a nem egyező esetű, ill. nem egyező exponensű NP-ket tartalmazó szerkezetek kezelésére. Összefoglalva, a Párosításos levezetésre szükség van, parametrikus opcióként legalábbis mindenképpen. Az itt bemutatott modell ezen felül maximálisan egyszerű és minimalista szellemiségű, nem teszi szükségessé semmilyen extra mechanizmus bevezetését a szűken értelmezett szintaxisba, és képes elkerülni az előrettekintés problémáját is.

Hivatkozások

- Abels, Klaus 2003. *Successive Cyclicity, Anti-locality, and Adposition Stranding*. doktori értekezés. University of Connecticut.
- Bartos Huba 2000. Az inflexiók jelenségek szintaktikai háttere. In Kiefer Ferenc (szerk.) *Strukturális magyar nyelvtan 3. – Morfológia*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 653–762.
- Bhatt, Rajesh 2002. The Raising Analysis of Relative Clauses: Evidence from Adjectival Modification. *Natural Language Semantics* **10**: 43–90.
- Bianchi, Valentina 1997. The raising analysis of relative clauses: A reply to Borsley (1996). *Quaderni del Laboratorio di Linguistica* **11**: 49–65. Scuola Normale Superiore.
- Chametzky, Robert 2000. *Phrase Structure*. Oxford: Blackwell.
- Chomsky, Noam 1986. *Knowledge of Language: Its Nature, Origin, and Use*. Cambridge, MA. MIT Press.
- Chomsky, Noam 1995. *The Minimalist Program*. Cambridge, MA. The MIT Press.
- Chomsky, Noam 2001. Derivation by Phase. In Michael Kenstowicz (ed.) *Ken Hale: A Life in Language*. Cambridge, MA, MIT Press, 1–52.
- Citko, Barbara 2001. Deletion under Identity in Relative Clauses. In *Proceedings of NELS 31*: 131–145.
- Cooper, Robin 1983. *Quantification and Syntactic Theory*. Dordrecht, Reidel.
- Davies, William – Stanley Dubinsky. 2003. On extraction from NPs. *Natural Language and Linguistic Theory* **21**: 1–37.
- Dikken, Marcel den 2006. *Relators and Linkers: The Syntax of Predication, Predicate Inversion and Copulas*. Cambridge, MA. MIT Press.
- É. Kiss, Katalin 2002. *The Syntax of Hungarian*. Cambridge University Press.
- Frampton, John – Sam Gutmann 2002. Crash-proof Syntax. In Samuel Epstein – Thomas Daniel Seely (eds.) *Derivations and Explanations in the Minimalist Program*. Blackwell, Oxford, 90–105.
- Hornstein, Norbert – Jairo Nunes – Kleanthes Grohmann 2006. *Understanding Minimalism*. Cambridge, CUP.
- Hornstein, Norbert 2008. *A Theory of Syntax*. Cambridge, CUP.
- Huang, Cheng-Teh James 1982. *Logical relations in Chinese and the Theory of Grammar*. doktori értekezés. MIT.
- Kayne, Richard 1994. *The Antisymmetry of Syntax*. Cambridge, MA, MIT Press.
- Kenesi, István 1994. Subordinate Clauses. In Kiefer Ferenc – É. Kiss Katalin (szerk.) *The Syntactic Structure of Hungarian*. San Diego, Academic Press, 275–354.
- Lebeaux, David 1991. Relative clauses, licensing and the nature of the derivation. In Susan Rothstein (ed.) *Syntax and Semantics 25: Perspectives on phrase structure*. New York, Academic Press, 209–239.
- Lebeaux, David 2009. *Where does Binding Theory Apply?*. Cambridge, MA, MIT Press.

- Miyagawa, Shigeru 2017. *Agreement Beyond Phi*. Cambridge, MA, MIT Press.
- Pankau, Andreas 2015. The Matching Analysis of Relative Clauses: Evidence from Upper Sorbian. In Yohei Oseki – Masha Esipova – Stephanie Harves (eds.) *Formal Approaches to Slavic Linguistics* 24: 260–281.
- Rizzi, Luigi 1997. The Fine Structure of the Left Periphery. In Liliane Haegeman (szerk.) *Elements of Grammar: A Handbook of Generative Syntax*. Dordrecht, Kluwer, 281–337.
- Salzmann, Martin 2006. Resumptive Pronouns and Matching Effects in Zurich German Relative Clauses as Distributed Deletion. In Noureddine Elouazizi – Frank Landsbergen – Maika Poss – Martin Salzmann (eds.) *Leiden Papers in Linguistics* 3.1. Leiden, LUCL, 17–50.
- Salzmann, Martin 2017. *Reconstruction and Resumption in Indirect A'-dependencies. On the Syntax of Prolepsis and Relativization in (Swiss) German and beyond*. Berlin, De Gruyter Mouton.
- Sauerland, Uli 2003. Unpronounced Heads in Relative Clauses. In Kerstin Schwabe – Susanne Winkler (eds.) *The interfaces: Deriving and Interpreting Omitted Structures*. Amsterdam, John Benjamins, 205–226.
- Sichel, Ivy 2015. *Anatomy of a Counterexample*. kézirat.
- Sportiche, Dominique 2017. *Relative Clauses*. kézirat, UCLA.
- Szabolcsi, Anna 2010. *Quantification*. Cambridge, CUP.
- Tóth, Bálint megjelenés alatt. *A Feature-Inheritance Account of Hungarian Pre-C Topics*. Lublin, LingBaw.
- Uriagereka, Juan 1999. Multiple Spellout. In Samuel Epstein – Norbert Hornstein (eds.) *Working Minimalism*. Cambridge, MA, MIT Press.